

ТЕЛЕЖУРНАЛІСТИКА ТА МАЙСТЕРНІСТЬ АКТОРА

УДК 7.097-028.5:654.197(477)

*Котляр Світлана Вікторівна,
<https://orcid.org/0000-0002-4855-8172>
заслужений діяч мистецтв України доцент, декан ФКіТБ,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
Київ, Україна
ilanit1925@gmail.com*

*Федоренко Вікторія Павлівна,
<https://orcid.org/0000-0003-1205-3831>
викладач кафедри тележурналістики
та майстерності актора,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
Київ, Україна
victoriaf@ukr.net*

АВТОРСЬКА ПРОГРАМА – ОБЛИЧЧЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ

Мета дослідження – огляд та аналіз створення і ведення авторських телевізійних програм відомих українських телевізійних ведучих щодо обґрунтування основних тенденцій впливу вітчизняного телебачення на світогляд глядачів. **Методологія дослідження** базується на дослідному методі (для визначення специфіки впливу авторських телевізійних програм просвітницького спрямування на загальнонаціональних та регіональних телеканалах України); методі аналізу (для вивчення практичного досвіду створення авторських телепрограм щодо вибору тематики, проблематики та творчо-технологічних засобів публіцистичної та художньо-публіцистичної спрямованості). **Наукова новизна** дослідження полягає в розгляді недослідженої специфіки впливу авторських телевізійних програм ідеологічного спрямування та виняткової ролі рупорів телевізійних ведучих радянського і пострадянського простору. Також проаналізовано, що на українському ґрунті авторські програми – важливий потенціал вітчизняного телебачення на телевізійній індустрії в цілому, тому вперше досліджено харизматичність постатей телевізійних ведучих та винайдено нові форми впливу, серед яких чільне місце посідають авторські програми. **Висновки.** Систематизація авторських програм показала, що всі вони з точки зору впливів на глядача є соціально значущими. Повний спектр жанрово-змістовних можливостей сучасної журналістики свідчить, що авторська телепередача як в українському, так і світовому телевізійному просторі поки не є окремим жанром, але за лідерством має перспективу

перетворитися на окрему ділянку телебачення художньо-публіцистичного характеру.

Ключові слова: авторська програма, телебачення, телевізійний ведучий, глядач, жанр, культура.

Котляр Светлана Викторовна, заслуженный деятель искусств Украины, доцент, декан факультета кино и телевидения, Киевский национальный университет культуры и искусств, Киев, Украина

Федоренко Виктория Павловна, преподаватель кафедры тележурналистики и актерского мастерства, Киевский национальный университет культуры и искусств, Киев, Украина

Авторская программа – лицо отечественного телевидения

Цель исследования – обзор и анализ создания и ведения авторских телевизионных программ известных украинских телевизионных ведущих к обоснованию основных тенденций влияния отечественного телевидения на мировоззрение зрителей. **Методология исследования** базируется на исследовательском методе (для определения специфики влияния авторских телевизионных программ просветительского направления на общенациональных и региональных телеканалах Украины); методе анализа (для изучения практического опыта создания авторских телепрограмм по выбору тематики, проблематики, творчески технологических средств публицистической и художественно-публицистической направленности). **Научная новизна** исследования заключается в рассмотрении неисследованной специфики влияния авторских телевизионных программ идеологического направления и исключительной роли рупоров телевизионных ведущих советского и постсоветского пространства. Также проанализировано, что на украинском телевиденье авторские программы и харизматичные украинские телевизионные ведущие составляют важный потенциал отечественного телевидения и в телевизионной индустрии в целом, поэтому впервые исследованы харизматичность телевизионных ведущих и изобретены новые формы воздействия, среди которых главное место занимают авторские программы. **Выводы.** Систематизация авторских программ показала, что все они, с точки зрения воздействия на зрителя, являются социально значимыми. Полный спектр жанрово-содержательных возможностей современной журналистики свидетельствует о том, что авторская телепередача как в украинском, так и мировом телевизионном пространстве пока не является отдельным жанром журналистского творчества, но за лидерством имеет перспективу преобразоваться в отдельный участок телевидения художественно-публицистического характера.

Ключевые слова: авторская программа, телевидения, телевизионный ведущий, зритель, жанр, культура.

Kotliar Svitlana, Honored Art Worker in Ukraine, Associate Professor, Dean of the Cinema and Television Faculty, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Fedorenko Viktoria, Lecturer of the Television Journalism Department and Actor's Mastership, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Author's program as a face of domestic television

The purpose of the research is to review and analyze the creation and maintenance of authoritative television programs by well-known Ukrainian television broadcasters on justification the main trends in the influence of domestic television on the worldview of spectators. **The methodology of the research** is based on an experimental method (to define the specificity of the influence of author's TV programs on the educational direction on national and regional television channels in Ukraine); method of analysis (to study the practical experience of creating author's TV programs for the selection of topics, problems, creatively technological means of journalistic and artistic-journalistic orientation). **The scientific novelty** of the research consists in examining the unexplored specificity of the influence of author's television programs of ideological direction and the exclusive role of the mouthpieces of television leading Soviet and post-Soviet space. It is also analyzed that, on Ukrainian soil, author programs and charismatic Ukrainian television hosts are an important potential of domestic television in the television industry as a whole, that is why the charismatic figures of TV leaders have been first studied and new forms of influence have been invented, among which the author's programs have a prominent place. **Conclusions.** Systematization of author's programs have shown that all of them from the point of view of the impact on the viewer are socially significant. The full range of genre-content opportunities of modern journalism shows that the author's TV program in both Ukrainian and world television space is not yet a separate genre of journalistic creativity, but behind leadership has the prospect of becoming a separate section of television in an artistic-journalistic nature.

Key words: author's program, television, television presenter, viewer, genre, culture.

Постановка проблеми. Суспільство живе і розвивається в сегментах національного інформаційного простору, завдяки діяльності телевізійних корпорацій. Величезні телевізійні конгломерати відображають різноманітні аспекти політичного, економічного, культурного, професійного, спортивного та особистого життя людини, а обличчя вітчизняного телебачення та його вплив на суспільство достеменно не відкрито. Насамперед, елементи масової культури та масового впливу присутні практично, у всіх авторських телепрограмах. Хоча в одних випадках можемо говорити про умовність таких впливів, а в інших, як, наприклад, у серіалах, рекламі, шоу-програмах, про стовідсоткову задіяність прийомів та засобів масової культури (Литвинов, 2012, с. 27). Адже технічний ідеологічний, просвітницький, духовний бік впливу телебачення відбувається такими засобами як масовість, видовищність, загальнодоступність, що перетворює його на інструмент масової культури. Відповідно, як засіб масової інформації та комунікації, телебачення створює віртуальну реальність, котра стає власним «всесвітом» глядача (Кузнецова, 2005, с. 8).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Авторські програми як явище телефіру відображено у публікаціях західноєвропейських дослідників, серед яких Ж. Бодрійяр, П. Бурд'є, У. Еко, М. Маклюен, Е. Ноель-Нойман, М. Постер, Ф. Бретон, С. Пру, Г. Міллер, які в різних контекстах виявляли особливості телевізійних програм як сфери комунікацій та впливу. Російські дослідники Р. Борецький, Я. Засурський, А. Вартанов, В. Михалкович, С. Муратов, Л. Цвік звернувшись до феномену авторських програм, виявили аспекти їх суспільного значення, резонансу, глядацького попиту. Українські науковці, а саме: В. Здоровега, В. Різун, В. Владимиров, І. Зоц, В. Горбачук, В. Романько, А. Москаленко, В. Лизанчук, Б. Потятиник, В. Демченко, В. Іванов, В. Гоян простежили передумови виникнення та еволюції авторського телебачення в Україні, розглянувши окремі досягнення вітчизняного авторського телебачення та проаналізувавши деякі напрями авторського телебачення на прикладі найбільш яскравих зразків телепередач і роботи ведучих телепрограм. Насамперед, дослідниця А. Шоріна (2009) акумулювала досвід авторських програм українських тележурналістів загальнонаціональних і міжрегіональних телеканалів, чим зокрема поставила питання про важливість накопичення власного досвіду авторських програм.

Мета дослідження – огляд та аналіз створення і ведення авторських телевізійних програм щодо обґрунтування основних тенденцій впливу авторських програм на світогляд глядачів. Важливою функцією телевізійно-ідеологічної пропаганди є формування громадської думки, у кінцевому підсумку – в силу універсальності та масовості впливу – суспільної свідомості в цілому, адже телебачення інформує, виховує, наставляє глядача, щоденно продукуючи різноманітні екранні образи, а отже, впливає на думки та вчинки великої кількості людей (Кузнецова, 2005 с. 9).

Виклад основного матеріалу. Сучасне телебачення, що постійно зазнає трансформацій відповідно до загальноісторичних культурних, політичних, геополітичних, психологічних, соціальних процесів, шукає нові форми впливу на аудиторію, серед яких чільне місце належить авторським програмам. Авторські програми, які представлені на центральних та регіональних телеканалах, охоплюють широкий тематичний спектр та мають значну аудиторію глядачів.

Авторська програма, яка є явищем надзвичайно популярним, породжує одне із головних завдань сучасного телебачення – вивільнення особистості ведучого, його свобод та прав висловлювати думки, набуває все більшого глядацького попиту. Створення авторських телевізійних програм вимагає вибору певної постаті телевізійного ведучого, який би відповідав смакам телеглядачів і був взірцем для них. Відповідно, постать телеведучого в кадрі є найбільшим чинником впливу на свідомість масової аудиторії.

Аналізуючи український телепростір, варто зауважити, що серед облич, які вирізняються як «телеособистості», представлено вже кілька поколінь телеведучих, які уособлюють хвилі розвитку як самого телебачення, так і його окремих напрямків. Серед них – Микола Вересень, Костянтин Стогній, Ганна Безулик, Ольга Герасим'юк, Тетяна Цимбал, Василь Бирзул, Оксана Марченко,

Людмила Харів, Олександр Денисов, Ілля Ноябрьов та багато ін. талановитих і успішних телеведучих.

Так, постійний у своєму прагненні створити авторську програму, Микола Вересень має досить значний власний досвід. Його п'ятнадцятихвилинна програма «21 вересня», що виходить на каналі «К-1» має низку авторських «фішок». Це такі вислови: «Мене називають Микола Вересень», манера будувати бесіду з гостем у дещо іронічному тоні, довгі монологічні викладки, у яких передаються головні смислові та світоглядні установки автора програми, красномовна і так само «фірмова» жестикуляція.

У подібному амплуа виступає також Ілля Ноябрьов, який доводить, що авторська телепрограма в сьогоденні розумінні – це програма, яку глядачі дивляться не за те, про що в ній ідеться, а через те, хто її веде. На телеканалі «Інтер» у ток-шоу «Ми все про вас знаємо», що є переформатованою програмою «Я все про вас знаю», головною «родзинкою» стали непрості питання, зміст яких тримав рейтинг проекту. У складі ведучих Ноябрьов виділявся виразною харизматичністю, хоча не всі його підходи отримали схвальну оцінку критики.

Варто зауважити, що риси авторської передачі мали такі проекти «Інтера» під орудою Костянтина Стогнія, зокрема «Шок» (за лаштунками швидкої допомоги), «Кримінал» (про надзвичайні ситуації), Ольги Герасим'юк в «Студії 1+1» у програмі «Без табу», Анни Безулик на каналі «1+1» у ролі ведучої «Сніданку з «1+1». На каналі «1+1» також тривалий час виходила програма «Галопом по Європах», у якій брав участь яскравий ведучий Ігор Пелих. Проте, програма недовго протрималася у денному ефірі і була закрита. Старшому поколінню запам'яталась телепрограма «Тетянин полудень» на Новому каналі, а згодом подібного формату програма «Тетянин день» перенесена була на канал СТБ із харизматичною Тетяною Цимбал, яка своїм авторським веденням прикрашала ці дві телепрограми. Залишаючись обличчям Першого Національного телеканалу, Тетяна Цимбал як ведуча, безумовно, є одним із знакових постатей вітчизняного телебачення.

До «помаранчевих» подій на українське телебачення потрапили росіяни Дмитро Кисельов, який на ICTV здійснив спробу створення авторської аналітичної програми, Савік Шустер, який започаткував публіцистичну програму «Свобода слова», Євген Кисельов, який на каналі «Інтер» вів аналітико-публіцистичні програми «Свобода слова» та «Чорне дзеркало», Олексій Суханов, який на ICTV успішно веде публіцистичну програму «Говорить Україна». Попри те, що більшість авторів програм не місцевого походження викликали незадоволення певної частини українського населення, їхню індивідуальну манеру ведучого не заперечували навіть супротивники. Отже, авторські програми є мовно-зображувальним продуктом, конкретизованим автором за змістом та формою. У такому викладі авторська програма суттєво залежить від вибору засобів виразності. Від того, яку мету ставить перед собою журналіст і яке завдання розв'язує в творчому процесі, він обирає жанровий формат, який дає змогу розкрити конкретну тему, виявити свої творчі можливості.

Варто зазначити, що відбір жанру визначає не тільки вид авторської програми, а й роль автора й ведучого у ній. Сучасні авторські програми тяжіють до змішування прийомів та жанрів. Жанр, що є типом твору, який характеризує певна тема, сюжетні або стилістичні ознаки, має ще одне значення – манера, стиль. Жанр є типом твору, що склався в процесі історико-літературного розвитку, як структуру його відрізняє високий ступінь стійкості й історично зумовленої структурно-змістовної єдності твору. У журналістиці під жанром переважно розуміють «усталений тип твору, який склався історично і відзначається особливим способом освоєння життєвого матеріалу, чіткими ознаками структури» (Григораш, 1974, с. 76), однак жанри журналістики, які сформувалися внаслідок потреби у різнобічному відтворенні дійсності, не є незмінними: вони змінюються та розвиваються разом із журналістикою, її потребами та вимогами, разом із викликами часу тощо.

Сучасні критерії поділу жанрів журналістики передбачають: а) розгляд об'єкту відображення, тобто конкретного життєвого матеріалу як основи журналістського твору; б) призначення виступу, де багато залежить від того, яку мету ставить редакція і конкретний автор: просте повідомлення про той чи інший факт, подію отримує форму замітки, хроніки, що об'єднуються поняттям «новини», причому детальне відтворення події отримує форму звіту, репортажу; при тому оповідь про людину, її погляди, думки потребують діалогічної форми відтворення дійсності, що відтворюється у вигляді інтерв'ю; в) виявлення масштабу дійсності (узагальнено) сприяє вирізненню інформаційно-описових та аналітичних матеріалів, диференціації літературних різновидів в групі аналітичних жанрів; це, наприклад, коментар, стаття, огляд, які мають характерну широту охоплення життя; г) використання літературно-стилістичних засобів вираження задуму, таких як суб'єктивність бачення, метафоричність викладу, художня публіцистичність (недоречні в офіційному повідомленні).

Жанри журналістики розподіляють на інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні. І хоча сам розподіл є дещо умовним, жанри мають визначені ознаки. Так, інформаційні жанри, найоперативніші у ділянці газетної, радіо- або телевізійної інформації, що стисло, виразно повідомляють про факти, події, явища дійсності без домислів, інтерпретацій в тому вигляді, в якому вони доступні відображенню у формі нотатку, звіту, інтерв'ю, репортажу, кореспонденції. Аналітичні жанри – оперативно в публіцистичній формі відображають дійсність, де на підставі аналізу конкретизуються висновки й узагальнення. Найважливішими рисами цієї групи жанрів є аналітичність, критична спрямованість, авторське ставлення до баченого й викладеного (коментар, стаття, рецензія, огляд, лист, звернення тощо). Художньо-публіцистичні жанри характеризуються тим, що автори контролюють фабулу подій, що відбулися, маючи можливість перебудувувати, видозмінювати її силою власного задуму. Відображаючи факти через призму власного бачення, позиції, автор здійснює їх творчий відбір, виявляючи найбільш, на його погляд, істотне у формі нарису, замальовки, авторської художньої документалістики, фейлетону, есе, памфлету, гуморески, байки, пародії тощо. Публіцистика вимагає високого професійного рівня, широкого кругозору, великої

відповідальності, зваженості. Відмінність публіцистичних жанрів від інших – в домінуванні авторської основи.

Доцільно зауважити, що публіцистика, як явище, давніша від журналістики і друку. Першими публіцистами були оратори, проповідники, священики. Публіцистичний твір з'явився в результаті осмислення автором подій, які були проаналізовані автором в умовах гарантованого високого рівня свободи, коли він вільно може висловити власне ставлення до матеріалу, використати факти з інших джерел, які узагальнюються та інтерпретуються на його розсуд. Отже, публіцистика – це факт, пропущений через особистість автора. На думку В. Здоровеги (2008, с. 230), публіцистика – це твори, в яких «оперативно досліджуються й узагальнюються з особистих, групових, державних, загальнолюдських позицій актуальні факти та явища з метою впливу на громадську думку, суспільну свідомість, а відтак на соціальну практику». Автор-публіцист має здатність бачити в повсякденному житті суспільну значимість та морально-етичний сенс буденних явищ.

Варто зауважити, що похідна з ораторського мистецтва публіцистика має специфічну, близьку їй мову і способи впливу на аудиторію. Прикладом публіцистичної програми, побудованої на історичній основі в культурно-мистецькій площині, концепція авторської програми телефільмів «Гра долі» була представлена серією фільмів, що демонструвався на 5 каналі упродовж п'яти років. Окремі фільми-розповіді про приватне життя знаменитих людей, які жили на українській землі, та українців, які живуть по всьому світі, історії кохання, сходження на олімп слави, маловідомі факти з життя українських культурних діячів, мистецтва, науки, демонстрували Перший Національний, «Інтер», «Культура», регіональні канали. Серіал «Гра долі» знімали з 2005 р. у форматі від односерійного до багатосерійних фільмів, загальна кількість яких досягла 79 робіт. Героями телерозповідей були Тарас Шевченко, Іван Мазепа, Богдан Хмельницький, Леся Українка, Іван Франко, Марія Заньковецька, Лесь Курбас, Володимир Вернадський та багато ін. Особливістю фільмів стало те, що автор і ведуча циклу телевізійних документальних фільмів актриса Наталя Сопіт за допомогою перевтілення виступала не лише коментатором подій, а й вела розповідь від першої особи у детективному, епістолярному, мемуарному жанрі. Не обмежений в часі демонстрування, проект може бути повторений в ефірі декілька разів, адже історії з життя відомих людей будуть цікаві та актуальні впродовж багатьох років. Глядачі фільмів – інтелігенція, люди старшого покоління і молодь, яка цікавиться історією та культурою. Високий рейтинг програми телефільмів «Гра долі» визначає не тільки його значна аудиторія, а широка інформаційна підтримка і вихід у зручний для глядача час.

Варто зауважити, що особливості підходів щодо створення та ведення авторських програм, розкриваються шляхом їх порівняння. Так, якщо порівняти телевізійну передачу Оксани Пушкіної «Жіночий погляд» на російському телебаченні та передача Юлії Гаврилової «Під знаком Нобеля» на КРТ, можна констатувати, що обидві передачі мають соціальний характер та схожу аудиторію освічених людей, зацікавлених у культурі й мистецтві. За формою

обидві програми не є ток-шоу, що належать до проявів масової культури, обидві мають майже однаковий часовий формат – 26 хв. в Оксани Пушкіної та 24 хв. у Юлії Гаврилової, обидві тематично звертаються до життєвих історій видатних людей, обидві виходили в телеефір впродовж кількох років. Однак, якщо Оксана Пушкіна вивчає історії наших сучасників, то в полі зору Юлії Гаврилової більше постатей, які увійшли в історію. Позиція Оксани Пушкіної – це спроба подивитися на навколишній світ очима популярних особистостей – акторів, спортсменів, політиків, бізнесменів, життя яких викликає захоплення й обговорення. Її герої впродовж передачі камерно розповідали про кар’єру

і творчі плани, про особисте життя, батьків, друзів, коханих, про захоплення, труднощі, радощі. Насамперед, передача «Під знаком Нобеля» Юлії Гаврилової, мала специфічний «ореол давнини», коли авторці вдавалося уявно перенести глядача у минуле, на тлі якого відкривалися подробиці життя лауреатів Нобелівської премії, письменників, поетів, співаків, акторів, яких, за примхами долі, практично, забуто. Програми Юлії Гаврилової повертали сучасному глядачеві знання про різні сторони життя видатних діячів, що залишили помітний відбиток в історії людства. Завдяки введенню авторкою постановочних сцен, у глядача створювалося враження, що про себе розповідають самі герої – Антон Чехов, Козьма Прутков, Ільф і Петров, Аркадій Аверченко, Юджин О’Ніл, Габріель Гарсія Маркес та інші. По-різному в передачах акцентовано позицію автора: Оксана Пушкіна, яка іноді висловлювала свою думку, яка подекуди не співпадала із думкою телеглядачів; Юлія Гаврилова надавала можливість порівняти життя свого героя із сучасним життям і тим самим зробити висновки. У руслі свого світобачення та авторської програми, як особистість, Оксана Пушкіна користується увагою преси, зокрема «жовтої», в той час як Юлія Гаврилова далека від публічності, подробиці її життя вкриті таїною, яка додає її передачам незаангажованості, об’єктивності, виваженої «нейтральності».

Суттєве значення у формуванні авторської програми належить її визначенню за цільовою аудиторією, тобто за призначенням. На такій основі здійснюється розподіл телепередач за їхнім типом. Так, на всіх без винятку каналах існують телепередачі інформаційного типу. Інформаційно-аналітичні програми. Формат підсумкового інформаційно-аналітичного тижневика у звичному тепер вигляді почав розвиватись на українському телебаченні в середині 2000-х рр. Аналітичні програми, які існували на українському телебаченні, мали дещо ін. характер. Серед них – широковідомі «Післямова» Олександра Ткаченка, «Епіцентр» В’ячеслава Піховшека, позначені властивостями авторської програми. Нині визнаний стандарт – це недільний тижневик, який створюється інформаційною службою та будується за принципом випуску новин, хоча елементи авторської програми в них присутні. Свої «підсумки тижня» є не лише на більшості центральних загальнонаціональних телеканалів, але й на «малих» і регіональних каналах. Першими тижневики запустили найрейтинговіші на той час канали «Інтер» – «Подробности недели» та «1+1» – «ТСН. Підсумки», популярність та затребуваність яких сприяє їх довготривалому існуванню. У 2006 р. з’явилися «Факти тижня з Оксаною Соколовою» на ICTV.

Водночас, з'явилися і інформаційно-аналітичні програми в форматі авторських, як, наприклад, «Свобода слова» на ICTV, де телеведучий Андрій Куликов намагався відстоювати в ефірі свою особисту авторську позицію. «Большая политика с Евгением Киселевым», зорієнтована на більшу «суб'єктивність» контенту. І хоча випуски цієї передачі на каналі «Інтер» готував редакторський колектив, суттєве навантаження в них мав авторський аналіз, коментар сюжетів, який належав саме Євгену Кисельову, мав авторське спрямування. Аналітичне мовлення, яке вимагає особливих якостей від журналіста, а саме холонокровності, здатності до всебічного дослідження ситуації, скрупульозності у вивченні матеріалу на протигагу до можливих ситуацій із підвищеною емоційністю та імпульсивністю, сформувало потребу в появі ведучого з манерою неупередженості й глибини підходу, свободи від тиску стереотипів, сміливістю перед складними проблемами, яку досліджує, та причин, що її породили.

До поширених типів належать також публіцистичні програми, предметом розмови яких становлять найзначніші події тижня. Публіцист прагне проникнути у суть явища, порівнюючи різні точки зору. Інформація, аналіз, прогноз – такі завдання ставляться та вирішуються публіцистом лише за умови мінімуму небезпеки тенденційності. Публіцистика вдосконалює суспільство, говорячи йому правду про нього самого. Складність завдання не тільки в тому, що таку істину не завжди зацікавлені висловлювати співбесідники, є вірогідність, що її просто не знають. Занадто часто правда виявляється дуже жорстокою для телеглядача, який також волів би її не знати. У програмі «Шустер Live» на ТРК «Україна», яку впродовж кількох років вів Савік Шустер, досвідчений автор-публіцист, він знаходив болючі теми, які не обговорювалися у ЗМІ, але потребували полеміки. У телеформаті публіцистичної програми розкривалися теми, що потребували вироблення певної громадської позиції на основі їхнього глибокого аналізу та різнобічного обговорення. Не нав'язуючи телеглядачам свою думку, він разом з експертами та гостями в студії шукав відповідь на поставлені питання. Авторською специфікою передачі було вміння володіти ситуацією в студії, синтезувати, узагальнювати думки присутніх та складати цілісну картину, зокрема з висновків, несподіваних для самого автора. «Фішкою» передачі була неочікувана зміна напряму бесіди і відповіді на непідготовлені питання. Наявність евристичної бесіди засвідчує приналежність телепрограми до типу пізнавально-просвітницьких. У такому випадку автору важливо знайти підхід до глядача, щоб зацікавити його темою, викликати бажання скористуватися порадами.

Доцільно зауважити, що пізнавально-просвітницьке телебачення стимулює створення та підтримку позитивної мотивації людини до отримання знань, забезпечує дію системи стимулів в навчанні, основною робочою одиницею якої є телеситуація. Телеситуація, створювана на екрані, спонукає до активної усвідомленої форми використання отриманих до того знань, зміцнює особистий пізнавальний інтерес та стимулює його подальший розвиток в межах запропонованої теми. Ще більш посилена мотиваційна основа закладена в учбовому телебаченні, де телеекран дозволяє внести в навчальний процес

крім основної пізнавальної мотивації, яка розгортається в ситуаціях, запропонованих з телеекрану. Отже, пізнавально-просвітне та учбове телебачення сприяє накопиченню знань, конкретних професійних навичок, забезпечує їхню оперативність у процесі навчально-пізнавальної діяльності. Просвітньо-навчальний ефект при використанні телебачення досягається шляхом демонстрації еталона-зразка з телеекрану і через проведення телепередач, перегляд учбових телефільмів, теледраматизації та телелекцій, в процесі яких студенти набувають вміння та навички, необхідні в майбутній професії. Зокрема, телеуроки включають модель комунікативної діяльності, вдосконалення навичок самоконтролю та самокорекції, вироблення якостей свідомого аналізу та контролю, логічного мислення. Пізнавально-просвітницьке телебачення здатне поєднати та синтезувати різні джерела інформації, аудіо та візуальні технічні засоби.

Варто зауважити, що телепрограми розважального жанру, які транслюються в прямому ефірі завдяки креативності, нестандартності, імпровізаційності, мають вищий рейтинг, адже сучасний телеглядач має можливість впливати на формування змісту розважальних програм, взявши безпосередньо участь під час їх трансляції. Програми розважального жанру завдяки масовості такого телевізійного продукту, розширюють глядацьку аудиторію, що, насамперед, зміцнює вплив телеєфіру на суспільну свідомість. Так, у 2011 р. з одинадцяти нагород премії «Телетріумф», шість статуєток принесла розважальна програма «Х-фактор». Надалі успішними стали проекти «Холостяк», «Україна має талант», «Чорний квадрат», «Київ класичний», «Кіноколо». Так, «ICTV» – перший в Україні недержавний загально-національний канал, який має яскраву добірку телевізійних проектів власного виробництва, зокрема розважальних, які за період 2012–2015 рр. користувалися найбільшою популярністю разом із телеканалами «Інтер» та Студія «1+1». Останній, зокрема, транслював такі телевізійні проекти, як «95 квартал», «Чисто News», «Вечірній квартал», «Київ вечірній», «Казкова Русь», «Мульти Барбара». Розважальні програми українського виробництва групи «Квартал 95» популярні і серед глядачів України та за її межами. Їх вихід на телеекран відкрив новий етап у розвитку розважального сегменту українського телебачення (Гоян, 2001).

Те саме засвідчують «мандрівний» та «вокальний» проекти. На каналі Інтер 10 сезонів демонструється низка самостійних і паралельних проектів про подорожі з основною програмою, яка розширилася під назвою «Курортний» (травень 2013 – червень 2013), «Назад в СРСР» (серпень 2013 – грудень 2013), «На краю світу» (лютий 2014 – серпень 2014), «Неизведанная Европа» (вересень 2014 – грудень 2014), «Орел і решка. Шопінг». Ці розважальні програми також з успіхом демонструються на телеекранах Росії, Польщі, Вірменії, Литві, Латвії, Грузії. Має продовження український вокальний проект «Голос країни» (канал «Студія «1+1»), перший сезон якого відбувся у 2011 р.

У результаті дослідження, зауважимо, що сприяючи релаксації глядацької аудиторії, розважальні програми створюють легкий за змістом, зорієнтований на дозвілля та відпочинок продукт, що різняться за змістом, структурою організації та проведення, манерою мовлення ведучого. «Розважальний» тип

програми передбачає процес, вид поведінки людини, що допомагає їй розслабитися та отримати задоволення (Гоян, 2001, с. 4), відволікає людину від чогось гнітючого, важкого, неприємного, заспокоює, втішає, звеселяє, забавляє, потішає чимось. Часто тотожні грі, яка поєднує гумор, азарт, легкість, насолоду, зняття напруги, емоційний комфорт. Розважальні телевізійні програми розглядаються як форма взаємодії з глядацькою аудиторією за принципом використання зворотнього зв'язку у вигляді активного спілкування – діалогу (Шальман, 2009, с. 11).

До відносно нових типів телепрограм належать культурологічні програми, які поєднують художню-публіцистику та культурно-освітні риси. Головний споживач культурологічних програм – освічений, ерудований, інтелігентний глядач, який прагне усвідомити себе як носія певної культури і духовних цінностей. Культурологічні програми, які вимагають від редакційного колективу певної компетентності, спеціальної підготовки на українському телебаченні достатньо нечисленні. Присвячена проблемам культури та мистецтва, вона покликана пропагувати найкращі зразки вітчизняної культури, спонукати до творчості. Серед них – «Перша експедиція» на «Інтері», яку майже чотири роки вів кінорежисер Сергій Лисенко, «Документ», яку на «1+1» вів Юрій Макаров, «Документ плюс» з Ларисою Денисенко, Анатолієм Єремою, Юрієм Макаровим. Зокрема у програмі «Документ плюс» Анатолій Єрема, Юрій Макаров і Лариса Денисенко – дуже різні за темпераментом, звичками та манерою викладу ведучі – спілкувалися на різноманітні теми із творчими особистостями. Те саме стосувалося «Першої експедиції», що була більш динамічною. До культурологічних належала також передача «Три цвета времени» та «Під знаком Нобеля» на КРТ, де автором і ведучою була кандидат філологічних наук, поетеса, випускниця Донецького університету Юлія Гаврилова. Взаємовідносини влади і культури, релігії та держави, особистості й суспільства, таланту і посередності, які обговорювалися в студії, сприяли усвідомленню минулого й сьогодення, залученню до надбань вітчизняної та світової культури.

Оригінальні програми у формі історично-краєзнавчої рубрики «Україна» в програмі «Телеманія» (студія «1+1») та програми «Дай п'ять!», присвяченої історії та сьогоденню Києва на телеканалі «ТЕТ» вів автор та ведучий Олексій Зотиков – етнограф, кандидат історичних наук, журналіст, режисер та сценарист документального кіно. О. Зотиков є також автором захоплюючого серіалу про історію Одеси «Це діялось в Одесі», який транслювали на українських та російських каналах (у Санкт-Петербурзі).

Новизна дослідження полягає у розгляді недослідженої специфіки впливу авторських телевізійних програм на глядацьку аудиторію та виняткової ролі рупорів телевізійних ведучих радянського і пострадянського простору. У результаті дослідження доведено, що важливою функцією телевізійно-ідеологічної пропаганди є формування громадської думки, у кінцевому підсумку – завдяки універсальності та масовості впливу – суспільної свідомості в цілому. Також проаналізовано, що на українському ґрунті авторські програми і харизматичні українські телевізійні ведучі є важливим потенціалом

вітчизняного телебачення в телевізійній індустрії в цілому, тому вперше досліджено харизматичність постатей телевізійних ведучих та винайдено нові форми впливу, серед яких чільне місце належить авторським програмам.

У висновках доцільно зауважити, що авторське телебачення в українському інформаційному є важливим комунікативним явищем, яке відображає практичний досвід їхнього створення, тематику, проблематику, творчо-технологічну специфіку, зокрема в аспекті вибору конкретних жанрів. Авторські програми мають інформаційну, ідеологічну, освітню, рекреативну, інформаційно-довідкову функції. Специфіка впливу авторських телевізійних програм просвітницького спрямування на загально-національних та регіональних телеканалах України визначає майстерність телевізійного ведучого, який відповідає за аналіз та обговорення конкретної тематики у громадському середовищі. Автор-ведучий телевізійної програми є певним феноменом телебачення, завдяки науковому інтересу його телепередачі вибудовуються принципи його роботи над задумом, драматургічні технології створення телевізійного твору, етапи створення аудіовізуального авторського продукту, особливості формування та втілення мовою екрану авторського задуму.

У ході дослідження, з'ясовано, що незалежно від рейтингу та «формату», авторська телепрограма обумовлює наявність особистостей, які мають «своє» виразне обличчя. Специфікою сучасного телебачення є велика кількість авторських програм, які широко представлені на центральних та регіональних телеканалах. Їх появу обумовило вивільнення особистості журналіста, коли кожен може незалежно висловлювати думки та взяти участь у створенні власної авторської телепрограми.

Історія телебачення свідчить про трансформацію авторського самовираження на телеекрані, поступове підкреслення особистісного «Я». Характер відносин автора з аудиторією регулюються ступенями персоніфікації, а саме: персоніфікована інформація (розважально-інформаційні програми); узагальнена по комунікатору інформація, де автор програми є орієнтиром (пізнавально-просвітницькі програми); інтерпретована інформація «від автора» як лідера думки, який розтлумачує складні проблеми, авторитетної в моральному й духовному плані особистості (інформаційно-аналітичні, публіцистичні, художньо-публіцистичні програми). Доцільно зауважити, що авторське, по суті, творче джерело, передбачає низку вимог, а саме: фахову компетентність, професіоналізм, особисті якості – незалежність, впевненість, чесність, щирість. Отже, авторська програма – вершина журналістської майстерності та відносин між глядачем та ведучим.

Бібліографічні посилання

1. Гоян В. В. *Типові та жанрові особливості інформаційної телепрограми*. Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2001. 53 с.
2. Григораш Д. *Журналістика у термінах і виразах*. Львів : Вища шк., 1974. 294 с.
3. Здоровега В. Й. *Теорія і методика журналістської творчості*. Львів : ПАІС, 2008. 268 с.

4. Кузнецова О. Д. *Засоби масової комунікації*. Львів : ПАІС, 2005. 200 с.
5. Литвинов В. Д. Просвітництво. *Енциклопедія історії України*. В 10 т. Т. 9. Київ : Наук. думка, 2012. С. 36.
6. Шальман Т. М. *Жанрові діалогічні форми сучасного українського телебачення* : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2006. 212 с.
7. Шоріна А. Ю. *Авторське телебачення: жанрові форми та різновиди* : автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій : 27.00.04. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2008. 17 с.

References

1. Hoian, V.V. (2001). *Typovi ta zhanrovi osoblyvosti informatsiinoi teleprohramy*. The types of genre and special information television programs. Kyiv: Kyiv National Taras Shevchenko University.
2. Hryhorash, D. (1974) *Zhurnalistyka u terminakh i vyrazakh*. Lviv: Vyscha shkola.
3. Zdoroveha, V.Y. (2008) *Teoriia i metodyka zhurnalistykoï tvorchosti*. Lviv: PAIS.
4. Kuznetsova, O.D. (2005) *Zasoby masovoi komunikatsii*. Lviv: PAIS.
5. Lytvynov, V.D. (2012) *Prosvitnytstvo. Entsyklopediia istorii Ukrainy [Encyclopedia of Ukrainian History]*, in 10 vol. vol. 9. Kyiv: Naukova dumka, p. 36.
6. Shalman, T.M. (2006) *Zhanrovi dialohichni formy suchasnoho ukrainskoho telebachennia*. D.Ed. Kyiv National Taras Shevchenko University.
7. Shorina, A.Yu. (2008) *Avtorske telebachennia: zhanrovi formy ta riznovydy*, Abstract of the PhD diss. Kyiv National Taras Shevchenko University

© Котляр С. В., 2018

© Федоренко В. П., 2018

Стаття надійшла до редакції 1.06.2018